

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทำการเพาะปลูกพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจชนิดใดชนิดหนึ่ง (monoculture) ได้เปลี่ยนสภาพป่าให้เสียสมดุลทางธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะมีการขยายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตบางชนิดซึ่งเกิดขึ้นเร็วกว่าปกติ เมื่อเกิดความไม่สมดุลดังกล่าวนี้ มนุษย์จึงต้องพยายามควบคุมสิ่งมีชีวิตที่คอยแก่งแย่งหรือทำลายพืช ซึ่งทำให้มนุษย์เสียประโยชน์ และพยายามควบคุมสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรคมาร่วมมนุษย์และสัตว์เลี้ยง นอกจากนี้ยังต้องพยายามควบคุมพืชที่แก่งแย่งอาหารของพืชเกษตรกรรมอีกด้วย มนุษย์จึงแสวงหาวิธีการต่างๆ ในการควบคุม โดยในระยะแรกมนุษย์รู้จักใช้วิธีการควบคุมอย่างง่ายๆ เช่น การล่อมรื้อว การถอนวัชพืชด้วยมือ จนกระทั่งในสมัยต่อมา มนุษย์จึงเริ่มรู้จักการควบคุมโดยใช้สารเคมี (พาลาธา สิงห์เสนี, 2542)

ในปัจจุบัน สารเคมีได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านอุตสาหกรรม การเกษตร และสาธารณสุข ในการอุปโภค บริโภคและอื่นๆ ซึ่งนับวันมนุษย์มีความจำเป็นต้องใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2546) โดยทั่วโลกมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากถึงประมาณปีละ 3 ล้านตัน สารเคมีที่ใช้มีมากถึง 1,600 ชนิด ผสมเป็นสูตรและชื่อการค้าอีกเป็นหมื่นชนิด แต่มีข้อมูลเกี่ยวกับพิษของสารเคมีเหล่านี้อย่างครบถ้วนในด้านวิชาการเพียงไม่ถึงร้อยละ 10 (National Research Council, 1984. อ้างใน ปัดพงษ์ เกษสมบุรณ์, 2546) ประเทศผู้นำด้านการผลิตสารเคมีกำจัดศัตรูพืชคือ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น แหล่งที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากที่สุดคือ ทวีปอเมริกาเหนือร้อยละ 30 ทวีปยุโรปร้อยละ 27 ญี่ปุ่นร้อยละ 12 และประเทศโลกที่สามหรือประเทศด้อยพัฒนา กำลังพัฒนารวมกับประเทศจีนประมาณร้อยละ 31 ของจำนวนสารเคมีที่ผลิตทั้งโลก (ศักดิ์ดา ศรีนิเวศน์, 2546) ปัจจุบันประเทศไทยได้ขึ้นทะเบียนวัตถุอันตรายทางการเกษตรกว่า 314 ชนิด และยังมีวัตถุอันตรายที่กำลังพิจารณาขึ้นทะเบียนอีกประมาณ 150 ชนิด (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2546) ซึ่งข้อมูลการนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในปี พ.ศ. 2542 มีมากถึง 55,988 ตัน คิดเป็นมูลค่ากว่า 10,924 ล้านบาท (กองควบคุมพืชและวัตถุการเกษตร, อ้างในสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2543) ซึ่งมากกว่าปีก่อนๆ ถึงหนึ่งเท่าตัว แสดงว่าเกษตรกรยังคงนิยมใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างแพร่หลาย เพราะประหยัดเวลา แรงงาน และสะดวกใช้ ได้ผลรวดเร็ว (ภมรทิพย์ อักษรทอง และคณะ, 2545)

ในปี พ.ศ. 2543 มีการนำเข้าสารเคมีที่ขึ้นทะเบียนวัตถุอันตรายทางการเกษตร จำนวน 224 ชนิด และทั้งหมดมีชื่อทางการค้าจำนวน 8,425 ชื่อ เช่น สารเอ็นโคซิลแฟน ชนิดเคียวมีชื่อการค้าถึง 111 ชื่อ และไกลโฟซัดเฟต ซึ่งเป็นสารกำจัดศัตรูพืชที่มีการนำเข้ามากที่สุด มีชื่อการค้าถึง 241 ชื่อ

นโยบายการเกษตรเชิงการค้าที่เน้นการใช้สารเคมีเพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก ทำให้ปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีจำนวนเพิ่มขึ้น สำหรับประเทศไทยในปี พ.ศ. 2536 พบว่ามีร้านค้าที่จำหน่ายสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพียงประมาณ 2,000 ร้าน แต่มาในปี พ.ศ.2544 มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นถึงประมาณ 5,000 ร้าน (กรมวิชาการเกษตร,2545 อ้างใน ปัดพงษ์ เกษสมบูรณ์, 2546) โดยร้านค้าเหล่านี้ มีแทรกซึม อยู่ทุกเขตตำบล และหมู่บ้านของไทย (ปัดพงษ์ เกษสมบูรณ์, 2546) และนอกจากการซื้อขายสารเคมีที่ได้รับอนุญาตแล้ว ยังพบว่า มีการลักลอบค้าขายสารเคมีทางการเกษตรทั้งที่ ได้รับอนุญาตและห้ามผลิตหรือจำหน่ายโดยเฉพาะในประเทศด้อยพัฒนา (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2546) การมีแหล่งตลาดที่เอื้อต่อการเสาะหามาใช้ ได้อย่างสะดวก ทำให้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ถูกนำมาใช้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด และเกินความจำเป็น เกษตรกรได้รับผลกระทบจากโรคที่เกิดจากการใช้ และมีภาระค่าใช้จ่ายต้นทุนการผลิตที่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ยังส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงสุขภาพของระบบนิเวศน์ตามมามากมาย เช่น ปัญหาการของเสีย สารเคมีตกค้างในผลผลิตและสิ่งแวดล้อม และอุบัติภัยจากสารเคมี เป็นต้น(สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา,2546) การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างมากมายแพร่หลาย ทำให้แมลงศัตรูพืชและวัชพืชต่างๆคือต่อสารเคมีมากขึ้น และการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มิได้ทำลายเฉพาะแมลงและพืชที่เป็นเป้าหมายเท่านั้น หากแต่เป็นการทำลายแมลงที่เป็นประโยชน์ควบคู่ไปด้วย ทำให้เกิดภาวะไร้สมดุลระหว่างแมลงศัตรูพืชและแมลงศัตรูธรรมชาติ ผลที่ตามมาคือ ทำให้เกิดการระบาดของแมลงศัตรูพืชอย่างรุนแรง(วิฑูรย์ เลี่ยนจรรุญและคณะ, 2539 อ้างใน ประภาศรี อุทัยทิพย์, 2546) จำนวนแมลงที่คือต่อสารเคมีจากที่เคยมีน้อยกว่า 20 ชนิดในปีพ.ศ. 2493 เพิ่มขึ้นมากกว่า 500 ชนิดในปี พ.ศ. 2533 ทำให้เกษตรกรต้องใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นและในราคาที่สูงขึ้นทุกปี ซึ่งในความเป็นจริง การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชครั้งหนึ่งนั้น จะมีสารเคมีเพียงร้อยละ 0.1 ของปริมาณที่ฉีดเท่านั้น ที่ไปถึงตัวแมลงโดยตรง แต่สารเคมีที่เหลืออีกร้อยละ 99.9 จะเหลือทิ้งปนเปื้อนอยู่ในสิ่งแวดล้อม แหล่งน้ำ ทั้งใต้ดินและผิวดิน (National Research Council, 1984 อ้างในปัดพงษ์ เกษสมบูรณ์, 2546)

นอกจากนี้ สารเคมีกำจัดศัตรูพืชยังส่งผลกระทบต่อชีวิตและสุขภาพของประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย และทุกชาติทุกภาษา จากข้อมูลองค์การอนามัยโลก (WHO) และโครงการด้านสิ่งแวดล้อมของสหประชาชาติ (UNEP) พบว่า ในประเทศด้อยพัฒนา มีเกษตรกรถึงร้อยละ 25 ที่ได้รับผลกระทบจากสารเคมีปราบศัตรูพืชในระดับที่เป็นพิษ และในแต่ละปีจะมีผู้เสียชีวิต

มากกว่า 220,000 คน (Miller and Tyler, 2996 อ้างใน ชัยนันทน์ คำมา, 2545) ในประเทศไทย ผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เกิดขึ้นทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเกษตรกร และส่วนที่ผู้คนได้รับโดยไม่ตั้งใจ จากการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม อาหาร และน้ำ (อรพรรณ ดิลกเมธากุล, 2536) นอกจากนี้ ปัญหาการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผลผลิตทางการเกษตร กำลังเป็นปัญหาสำคัญทางการตลาดทั้งในและนอกประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการอาหาร และยา, 2546) ทำให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจและชื่อเสียงของประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นการตกค้าง ในผลผลิตยังส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคในระดับที่ไม่ปลอดภัยต่อการบริโภคด้วย (สำนักงานวิจัย ระบบสาธารณสุข, 2546) การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร ทั้งสุขภาพทางกาย และสุขภาพทางจิต ผลกระทบต่อสุขภาพกายมีทั้ง ผลกระทบเฉียบพลันและ เรื้อรัง ผลกระทบทางจิตทำให้เกิดอาการหงุดหงิด ราคามู วิดกกังวล หวาดกลัวต่อการสูญเสีย ความสามารถในการทำงานและสูญเสียชีวิต เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2546)

จากข้อมูลผลการตรวจเลือดเกษตรกร เพื่อค้นหากลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดพิษจากสารเคมี กำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตและคาบาริเมต ระหว่างปีงบประมาณ 2535-2544 ของ กองอาชีวอนามัย พบว่า ในปี พ.ศ.2544 พบ เกษตรกรมีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยถึงร้อยละ 24.1 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดกว่าทุกปีที่ผ่านมา (กองอาชีวอนามัย, 2544 อ้างในสำนักงานคณะกรรมการ อาหารและยา, 2546) ในภาคเหนือพบผู้เสี่ยงและไม่ปลอดภัยช่วงปี 2540 – 2541 ถึงร้อยละ 24.6 และพื้นที่ที่มีอัตราป่วยจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชสูงที่สุด คือ ภาคเหนือ เท่ากับ 13.8 คนต่อประชากร แสนคน สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยและเสียชีวิต พบว่า เกิดจากสารป้องกัน และกำจัดแมลงกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟต สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.4 จากจำนวนผู้ป่วยที่ทราบชนิด ของสารเคมี รองลงมาพบว่า เกิดจากสารป้องกันและกำจัดวัชพืชร้อยละ 25.3 และสารกำจัดแมลง กลุ่มคาบาริเมตร้อยละ 13.3 ในปี พ.ศ. 2542 พบว่า ภาคเหนือมีผู้ป่วยจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวน 1,485 ราย ตาย 4 ราย อัตราป่วยตายร้อยละ 0.3 ซึ่งเป็นอัตราป่วยตายที่สูงที่สุดของประเทศ กลุ่มอายุที่อัตราป่วยตายมากที่สุดคือ กลุ่มอายุ 15 – 54 ปี คิดเป็นจำนวน 1,243 รายต่อประชากร แสนคน รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 55 ปีขึ้นไปและกลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปี คิดเป็น 180 ราย และ 62 รายต่อ ประชากรแสนคน ตามลำดับ (อานวย ทิพศรีราช, 2546) โดยอัตราตายมากที่สุดเกิดจากการสัมผัส สารเคมีกำจัดแมลงและวัชพืช ทั้งนี้สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการปฏิบัติงานที่ไม่ถูกต้อง ละเลย หรือไม่ตระหนักในการป้องกันรักษาสุขภาพ(คณะกรรมการจัดทำแผนสุขภาพฉบับที่ 9, อ้างใน ประภาศรี ทิพย์อุทัย, 2546) จากข้อมูลผลการตรวจเลือดเกษตรกร เพื่อค้นหากลุ่มเสี่ยงต่อการเกิด พิษจากสารกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตและคาบาริเมต ของจังหวัดลำพูน ปี พ.ศ. 2535 พบกลุ่มเสี่ยงและไม่ปลอดภัยเพียงร้อยละ 28.7 แต่มาในปี พ.ศ. 2539 พบกลุ่มเสี่ยงและไม่ปลอดภัย

เพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ 34.1 (กองอาชีวอนามัย อ่างใน สำนักงานคณะกรรมการอาหาร และยา, 2543) และในปี พ.ศ. 2544 พบกลุ่มเสี่ยงมีจำนวนมากถึง 11,338 ราย ซึ่งสูงเป็นอันดับ 5 ของประเทศ (สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2546) นอกจากนี้ รายงานการเฝ้าระวังโรคของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูนปี พ.ศ. 2546 ยังพบว่า มีอัตราป่วยจากพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการประกอบอาชีพทั้งหมดถึง 18 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 4.9 รายต่อประชากรแสนคน

ลำไย เป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของภาคเหนือ โดยทำรายได้แก่ประเทศ คิดเป็นร้อยละ 3 ของผลไม้ส่งออกทั้งหมด จังหวัดเชียงใหม่และลำพูนมีพื้นที่ปลูกลำไยมากที่สุดในประเทศถึงร้อยละ 71.0 จำนวนพื้นที่ 328,329 ไร่ จากพื้นที่การปลูกทั่วประเทศ 481,833 ไร่ (นิวัติ อรุณวิไล, 2544) และมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มมากขึ้นทุกปี จากข้อมูลปี พ.ศ. 2544 จังหวัดลำพูนมีพื้นที่ปลูกลำไย 175,045 ไร่ และในปี พ.ศ. 2546 มีพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นถึง 233,013 ไร่ เฉพาะตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง มีพื้นที่การปลูก 4,859 ไร่ และมีเกษตรกร 1,957 ราย (สำนักงานเกษตรกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน, 2546) ลำไยเป็นพืชยืนต้นและลำต้นสูงสุดจะประมาณ 15 - 20 เมตร (น้อม ธิเบศร์, 2545) ด้วยเหตุที่มีลำต้นสูงใหญ่ และสามารถปลูกได้ทั้งที่เป็นที่ดอนหรือบนเขา และที่ราบลุ่ม โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นนาข้าวมาก่อน ตลอดจนบริเวณบ้าน (พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ และคณะ, 2541) ดังนั้น สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จึงมีโอกาสรั่วกระจายและตกค้างในสิ่งแวดล้อมได้ทั่วไป ทั้งนี้ในพื้นที่ตำบลวังผาง มีแหล่งน้ำธรรมชาติสำคัญไหลผ่านถึง 2 สาย คือ ลำน้ำปิง และ ลำน้ำลี้ ตลอดจนหนองน้ำสาธารณะขนาดใหญ่อีก 1 แห่ง ซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวบ้านในชุมชนใช้ทำการเกษตรและหาสัตว์น้ำเพื่อการยังชีพ จากการศึกษาของ ภมรทิพย์ อักษรทองและคณะ (2545) เรื่องพฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในเขตภาคเหนือและปริมาณสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม พบว่า มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย พื้นที่ กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูนถึง 5 ชนิด และพบการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในดินและน้ำร้อยละ 1 - 10 จัดเป็นการปนเปื้อนในระดับ 2 จากการตรวจหาความเป็นพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเลือด โดยดูจากระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส ของประชาชนตำบลวังผาง เฉพาะพื้นที่หมู่ 2 บ้านเหล่าพงเสื่อ จำนวน 65 ราย เมื่อปี พ.ศ. 2540 พบว่า ประชาชนมีความเสี่ยงร้อยละ 24.6 ไม่ปลอดภัยร้อยละ 10.7 (สถานีอนามัยตำบลวังผาง, 2540) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประชาชนในพื้นที่ตำบลวังผาง มีอัตราเสี่ยงต่ออันตรายจากสารพิษตกค้างในร่างกายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ไม่เพียงแต่เท่านั้น ข้อมูลการเจ็บป่วยของประชาชน ที่มารับบริการที่สถานีอนามัยตำบลวังผาง และสถานีอนามัยดงหลวง ในปี พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2546 รวมกัน ยังพบว่า ประชาชนมีการเจ็บป่วยในระบบต่างๆเพิ่มมากขึ้น โดยพบว่า ผู้ป่วยทางเดินหายใจ

ในปี พ.ศ. 2545 มีจำนวน 3,735 ราย และปี พ.ศ.2546 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 3,904 ราย โรคการไหลเวียนโลหิต ในปีพ.ศ. 2545 มีจำนวน 1,106 ราย และปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 2,318 ราย นอกจากนี้ โรคระบบโครงสร้างกระดูกและกล้ามเนื้อ ในปี พ.ศ. 2545 มีจำนวน 1,792 ราย แต่ในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 2,186 ราย

ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นภาพผลกระทบของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อมิติต่างๆ ทั้งทาง เศรษฐกิจ สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศน์โดยรวม ยิ่งไปกว่านั้น ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งของ บุคคล ครอบครัว และชุมชน ปัญหาเหล่านี้มิใช่ปัญหาของประเทศใดประเทศหนึ่งหรือของสังคมใดสังคมหนึ่งที่ต้องแก้ไข แต่เป็นปัญหาของมวลมนุษยชาติอยู่บนพื้นพิภพนี้ที่ต้องร่วมมือกันแก้ไข (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2546) มีการศึกษาเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในแง่มุมต่างๆ มากมาย แต่ยังไม่สามารถนำสู่การแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจากการทบทวนวรรณกรรม ยังพบว่า ทั้งปริมาณการนำเข้า การนำไปใช้ และการตกค้างในสิ่งแวดล้อมของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ยังคงมีอัตราที่เพิ่มสูงขึ้น ปัญหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิต ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะประชาชน ซึ่งจะก่อให้เกิดมุมมองที่แตกต่าง ทำให้ประเด็นการมีส่วนร่วมไม่ถูกมองข้าม (สำนักงานวิจัยระบบสุขภาพกระทรวงสาธารณสุข, 2545) ขยายขีดความสามารถในการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างสำนึกของประชาชนในการคุ้มครอง และสร้างเสริมสุขภาพของตนเอง (พงศ์เทพ วิวรรณะเดช, 2546)

ดังนั้นผู้ศึกษาซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นบุคลากรสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ตระหนักและห่วงใยมาโดยตลอด ต่อปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย จึงสนใจที่จะศึกษาสถานการณ์การใช้สารเคมีในสวนลำไย และผลกระทบทางด้านสุขภาพเบื้องต้นของเกษตรกร จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางร่วมในการแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย และเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาและประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพในระยะต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาผลกระทบทางด้านสุขภาพในเบื้องต้นของเกษตรกร จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

ขอบเขตในการศึกษา

ทำการศึกษาสถานการณ์การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และประเมินผลกระทบเบื้องต้นด้านสุขภาพของเกษตรกรจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ระยะเวลาในการศึกษาระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2547 ถึง 31 สิงหาคม 2547

คำจำกัดความ

ผลกระทบสุขภาพเบื้องต้น หมายถึง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่มีผลต่อสุขภาพจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย แล้วส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้ง 4 มิติ ประกอบด้วย มิติทางกาย (Physical health) ได้แก่ อาการและการเจ็บป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ ระบบกล้ามเนื้อและโครงร่าง ระบบประสาท โรคผิวหนังและระบบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มิติทางจิต (Mental health) ได้แก่ การเจ็บป่วยด้วยโรคจิต การฆ่าตัวตาย ภาวะเครียด ความวิตกกังวล ความกลัว การมีความสุขหรือความทุกข์ในชีวิต มิติทางสังคม (Social health) ได้แก่ ความสัมพันธ์เครือญาติ เพื่อนบ้านและชุมชน การรวมกลุ่มสมาชิกในหมู่บ้าน สังคมมีความยุติธรรม มีความเสมอภาค และมิติทางจิตวิญญาณ (Spiritual health) ได้แก่ ความสงบและอิ่มเอิบใจด้วยการเข้าถึงและสัมผัสคุณค่า จากการร่วมทำบุญ การถวายทานต่างๆ การเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ความภาคภูมิใจ และความรู้สึกละอาย

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม โดยมีการประยุกต์ใช้แนวทางและเครื่องมือที่หลากหลาย ในการ ระบุน คาดการณ์ และพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นแล้วกับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จากการดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อสนับสนุนตัดสินใจอันจะเป็นประโยชน์ สำหรับการสร้างเสริมและคุ้มครองสุขภาพสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม

สุขภาพ หมายถึง สุขภาวะหรือภาวะที่มีความพร้อมสมบูรณ์และเชื่อมโยงเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพียงไม่เจ็บป่วยหรือไม่มีโรคเท่านั้น หากยังครอบคลุม การดำเนินชีวิตที่ยืนยาว และมีความสุขของทุกคน โดยที่สุขภาวะทั้ง 4 มิติ จะต้องเกิดขึ้นจากการจัดการทางสุขภาพในระดับต่างๆ ทั้งบุคคล ชุมชน และสุขภาพของสาธารณะ

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลวังผาง กิ่งเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน โดยทำสวนลำไยทั้งที่ปลูกในบริเวณบ้านหรือเป็นพื้นที่สวนเฉพาะมาอย่างน้อย 2 ปี และมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย

สารเคมีกำจัดศัตรูพืช หมายถึง สารเคมีที่ใช้ในสวนลำไย ได้แก่ สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชทั้งสัตว์ แมลง และวัชพืชต่างๆ ตลอดจนสารเคมีป้องกันและกำจัดโรคพืช

สถานการณ์ หมายถึง ขนาดพื้นที่ในการปลูกลำไยของเกษตรกร ระยะเวลาในการทำสวนลำไย และระยะเวลาในการสัมผัส ชนิดของสารเคมีที่ใช้ การใช้และการปฏิบัติ ปริมาณความถี่ แหล่งที่มาที่ใช้ รายได้ ค่าใช้จ่ายในการใช้ พฤติกรรมสุขภาพที่เกี่ยวข้อง เหตุผลหรือเงื่อนไขความจำเป็นในการใช้สารเคมี ตลอดจนผลกระทบต่อวิถีชีวิตตนเอง และครอบครัว

สวนลำไย หมายถึง สวนลำไยที่ปลูกทั้งที่เป็นสวน และตามบริเวณบ้าน ในพื้นที่ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. หน่วยงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบและใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ในการวางแผนแก้ไขปัญหาสุขภาพ
2. ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายส่วนท้องถิ่น ในการดูแลสุขภาพของประชาชน เพื่อลดผลกระทบจากการใช้สารเคมีและการประกอบอาชีพทำสวนลำไย